

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

3 kullgroper (id. 94733, 94736,
94737)

Bitdalen 140/1,2
Vinje kommune
Telemark

Jostein Bergstøl

Oslo 2007

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

SAMMENDRAG

Gårds-/ bruksnavn Bitdalen	G.nr./ b.nr. 140/1,2
Kommune Vinje	Fylke Telemark
Saksnavn Etablering av steinbrudd for rehabilitering av Bitdalen dam Bitdalen 140/1,2, Vinje kommune, Telemark	Kulturminnetype Kullgroper
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 06/3036	Tiltakskode/ prosjektkode prosjekt 420742, tiltak 760038
Eier/ bruker, adresse Statskraft Energi AS	Tiltakshaver Statskraft Energi AS
Tidsrom for utgravning 13.-15.06.2006	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum UTM: EU89 sone 32 Øst: 443040 Nord: 6627658
ØK-kart	ØK-koordinater
A-nr. 2006/275	C-nr. 56180
ID-nr (Askeladden) 94733, 94736, 94737	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf 33738
Rapport ved: Jostein Bergstøl	Dato: 11.09.2007
Saksbehandler: I. Ystgaard	Prosjektleder: Bergstøl

Bitdalen ligger om lag 6 km i luftlinje nord for Rauland, som en markert sidedal til de åpne flatene på strekningen mellom Totak og Møsvatn. Bitdalen dam demmer opp Bitdalsvatnet. Statkraft er i henhold til endringer i NVEs sikkerhetsforskrift for fyllingsdammer pålagt å bygge om dammen. Tiltaket omfatter fjerning av vegetasjonsdekke nedstrøms damsida og påbygging med støttefylling og steinfylling av damskråning og damtopp.

Telemark fylkeskommune gjennomførte en overflateregistreing innenfor foreslåtte planområder for massetak den 29. og 30. september 2005. Lokaliteten besto av syv kullgroper, hvorav tre kom i konflikt med tiltaket og måtte graves ut. Ingen av gropene var gjenbrukte fangstgroper.

Gropene var relativt like i størrelse og ytre form, selv om formen på kullaget varierte fra firkantet til rundt. Denne ulikheten kommer trolig av de lokale forholdene rundt hver grop. Ved 94336 var det for eksempel fjell under, så bunnen nødvendigvis måtte bli flat.

De to daterte kullgropene var datert svært likt, mellom 1035 og 1240 e.Kr. ID 94736 ble ikke datert. Denne hadde to kullag, som trolig representerer to brenninger.

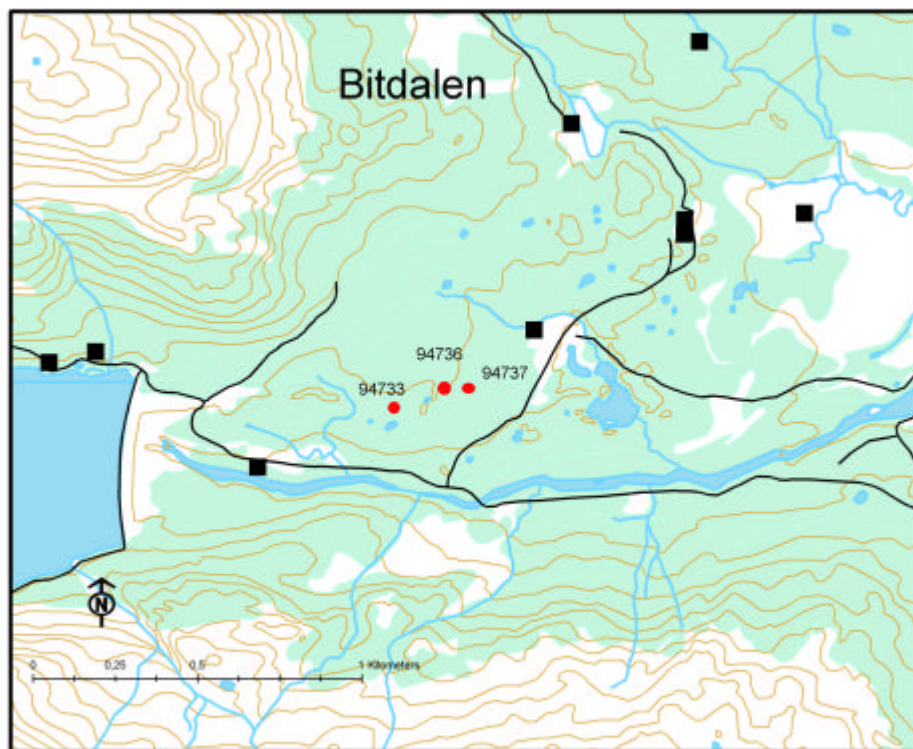
INNHOOLD

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN.....	2
2. DELTAGERE, TIDSROM.....	2
3. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER	3
4. UTGRAVNINGEN	3
5. KONKLUSJON.....	6
6. FOTOLISTE, NEGATIVNR. CF. 33736.....	7
TEGNINGER:	7

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UNDERSØKELSE AV AUTOMATISK FREDA KULTURMINNER (KULLGROPER ID 94733, 94736, 94747)

ETABLERING AV STEINBRUDD FOR REHABILITERING AV BITDALEN DAM

BITDALEN 140/1,2, VINJE KOMMUNE, TELEMARK

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

Det vises til oversendelse til Riksantikvaren fra Telemark fylkeskommune datert 27. februar 2006. Saken gjelder dispensasjon fra lov om kulturminner av 9. juni 1978. Det vises også til Riksantikvarens endelige vedtak av 03. mai 2006.

2. DELTAGERE, TIDSRUM

Undersøkelsen ble utført av Jostein Bergstøl fra Kulturhistorisk museum den 13. til 15. juni 2006. Gravemaskin med fører ble stilt til rådighet fra tiltakshaver den 14.

3. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER

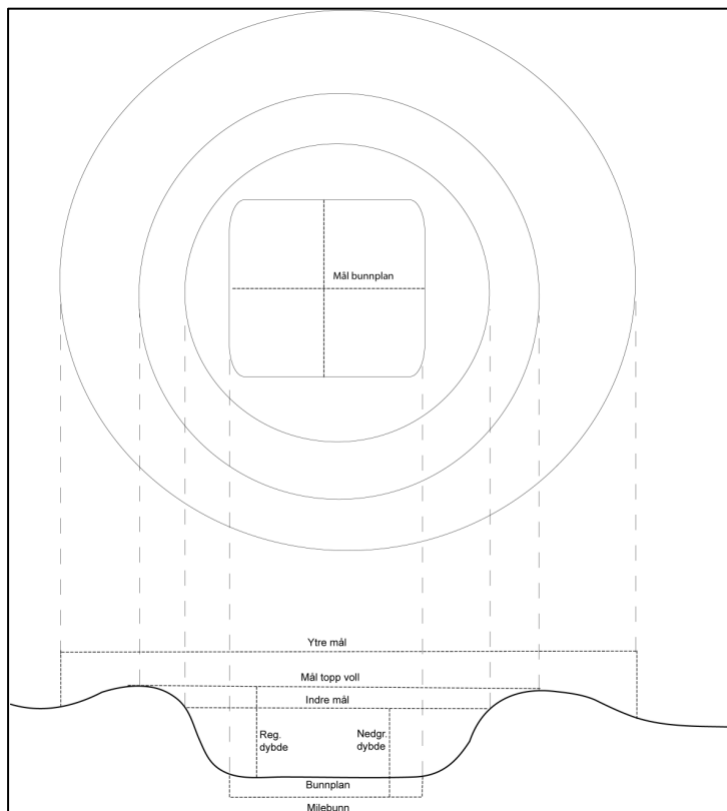
Bitdalen ligger om lag 6 km i luftlinje nord for Rauland, som en markert sidedal til de åpne flatene på strekningen mellom Totak og Møsvatn. Bitdalen dam demmer opp Bitdalsvatnet. Statkraft er i henhold til endringer i NVEs sikkerhetsforskrift for fyllingsdammer pålagt å bygge om dammen. Tiltaket omfatter fjerning av vegetasjonsdekke nedstrøms damside og påbygging med støttefylling og steinfylling av damskråning og damtopp.

Telemark fylkeskommune gjennomførte en overflateregistreing innenfor foreslåtte planområder for massetak den 29. og 30. september 2005. Det ble registrert til sammen sju kullgroper. Det planlagte tiltaket kom i direkte konflikt med tre av disse.

Planområdet ligger nær Møsvatn og Rauland, dvs i et av de mest fornminnetette områdene i Norge med hensyn til spor etter jernframstilling i jernalder og middelalder. Kullgropene er typiske for området; store med kraftige voller, plassert på høydedrag med løsmasser.

4. UTGRAVNINGEN

Undersøkelsen forløp ved at undertegnede ankom Bitdalen 13.06.2006, og møtte representanter for utbygger på dammen kl. 14.00. All nødvendig støtte ble gitt fra tiltakshaver, og resten av dagen ble brukt til å gjenfinne de aktuelle objektene, rydde dem for kvist og vegetasjon, samt å dokumentere dem i plan med tegning og foto.

Gravemaskinen kom som avtalt på morgenen 14. juni. Arbeidet ble startet med nr 94737. Siden ble 94736 gravet og til slutt 94733. Gropene ble gravd i henhold til prosjektplanen, ved at den ene halvdel ble gravd gradvis nedover til bunnplanet ble synlig. Bunnens form ble fotografert, og det ble så gravd videre godt nedenfor bunnivå for å få med om bunnens form var flat eller bolleformet, samt å forsikre om at det ikke dreide seg om gjenbrukte fangstgropene.

Figur 1. Prinsipp for mål av kullgropene

Ytre diameter måles fra ytterkant av vollen. Indre diameter måles mellom høyeste punktet på vollen, og dybden beskriver avstanden fra linjen mellom topp voll og bunnen av gropa.

I 94733 og 94737 kunne det bare påvises en fase, og det ble derfor tatt ut en prøve fra hver av disse gropene. I 94736 var det to faser. Vedartsanalyse ble utført av Helge Høeg, og det viste seg som forventet at det var brukt bjørk. Materialet er datert ved Laboratoriet for radiologisk datering i Trondheim.

Id 94737:

Gropa lå i terreng som heller svakt mot SØ. Indre kant antydnet en rektangulær form med avrundede hjørner, men dette viste seg ikke å stemme. Bunnplanet var rundt og bolleformet. Profilet ble avlest mot ØSØ.

Form:	Rund
Ytre mål: ØNØ/VSVxVNV/ØSØ	4,5x4,5 m
Mål topp voll: ”	Ca 3,2x3,4 m
Indre mål: ”	2,0x2,1 m
Dybde:	0,7 m
Dybde til bunn kullag:	1,0 m
Kullagets lengde i profil:	2,1 m
Datering (T-19025):	855+/-75: 1035-1240 e.Kr

Figur 2. ID 94737. Kullgrop med rund bunn.

Id 94736:

Oval, klart markert grop med noe utydelig voll mot VNV. Kullaget var rektangulært i formen, og med flat bunn. Bunnformen er styrt av fjell i undergrunnen. Det har ikke vært mulig å lage denne bolleformet. Gropa har to faser. Det var imidlertid ikke avsatt penger til datering av mer enn to groper, og de andre ble prioritert. Profil avlest mot Ø.

Form:	Rektangulær
Ytre mål (N/SxØ/V):	5,0x5,0 m
Mål topp voll: ”	3,3x3,4 m
Indre mål: ”	2,4x2,7 m
Dybde:	0,5 m
Dybde til bunn kullag:	0,67 m
Kullagets lengde i profil:	2,0 m
Datering:	Ikke datert

Figur 3. Id 94736. Rektangulær kullgrop

Id 94733:

Gropa ligger i terreng som faller mot S. Det er derfor ikke voll i nord. Ytre mål kan derfor ikke beregnes. Bunnen var svakt buet. Profil avlest mot V.

Form:	Oval
Ytre mål: Ø/VxN/S	5,1x? m
Mål topp voll: ”	3,2x? m
Indre mål: ”	1,8x2,3 m
Dybde:	0,45 m
Dybde til bunn kullag:	0,8 m
Kullagets lengde i profil:	2,1 m
Datering (T-19024):	915+/-40: 1035-1190 e.Kr

Figur 4. ID 94733. Kullgrop med flat bunn.

5. KONKLUSJON

Lokaliteten besto av syv kullgroper, hvorav tre kom i konflikt med tiltaket og måtte graves ut. Ingen av gropene var gjenbrukte fangstgroper.

Gropene var relativt like i størrelse og ytre form, selv om formen på kullet varierte fra firkantet til rundt. Denne ulikheten kommer trolig av de lokale forholdene rundt hver grop. Ved 94336 var det for eksempel fjell under, så bunnen nødvendigvis måtte bli flat.

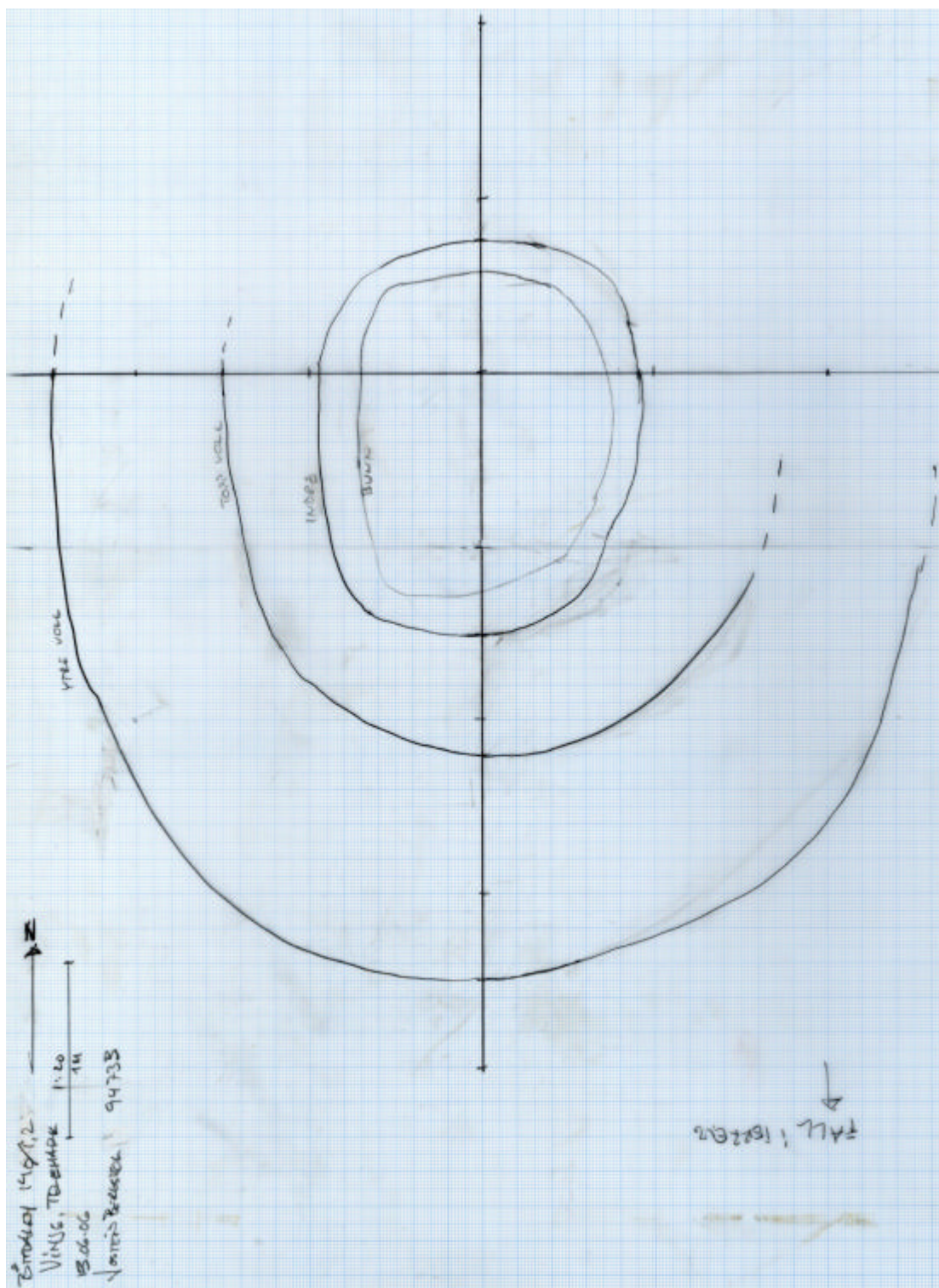
De to daterte kullgropene var datert svært likt, mellom 1035 og 1240 e.Kr. ID 94736 ble ikke datert. Denne hadde to kullag, som trolig representerer to brenninger.

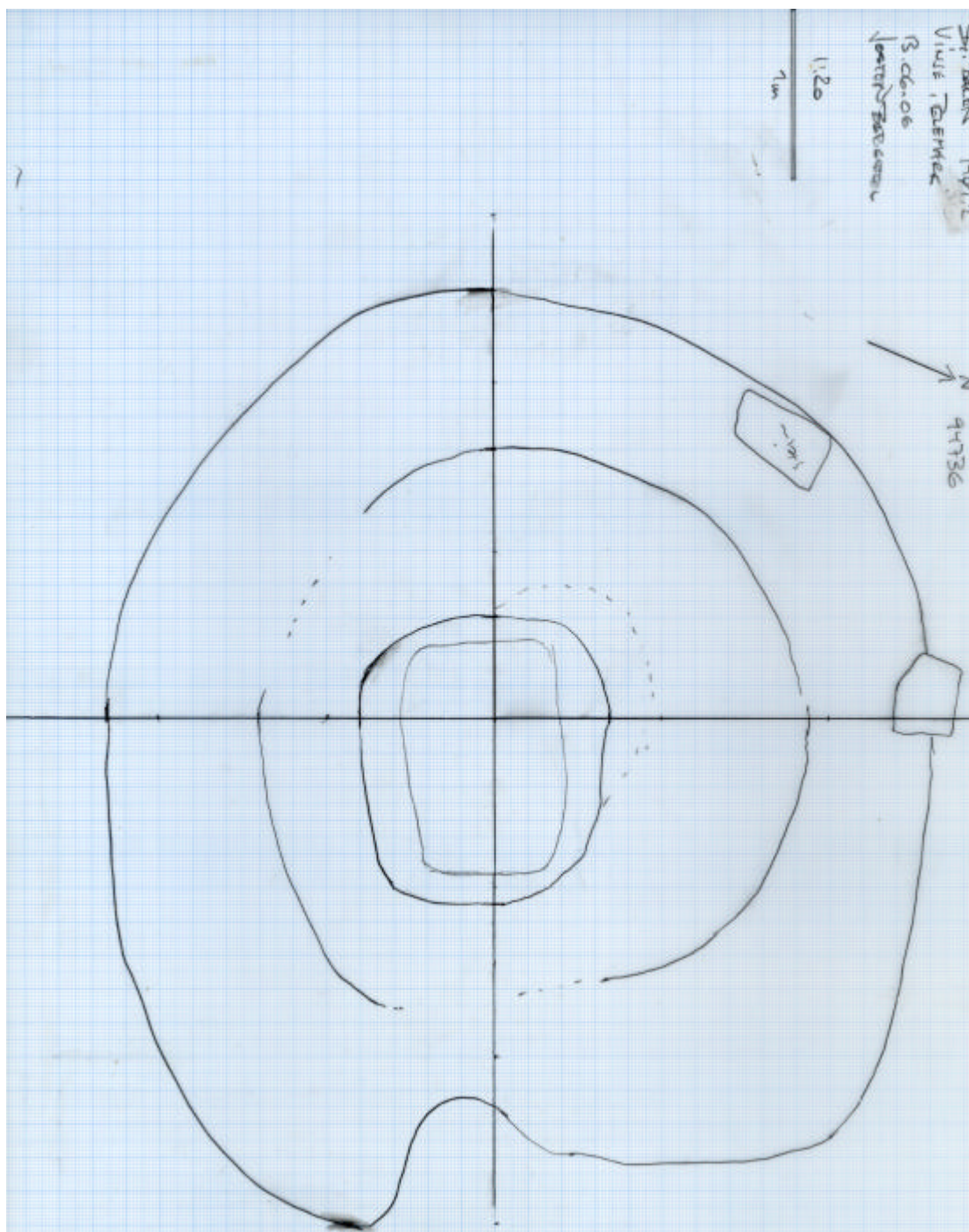
6. FOTOLISTE, NEGATIVNR. CF. 33736

Film 1 Bildnr.	Motiv	Retn. mot	Fotograf	Dato
31	94737, oversikt	NØ	J. B.	13.06.06
30	94737, oversikt	NØ	"	"
29	94736, oversikt	NØ	"	"
28	94736, oversikt	NØ	"	"
27	94736, oversikt	Ø	"	"
26	94733, oversikt	N	"	"
25	94733, oversikt	N	"	"
24	94733, oversikt	V	"	"
23	94737, under graving	S	"	14.06.06
22	94737, under graving	SØ	"	"
21	94736, under graving	SV	"	"
20	94733, under graving		"	"
19	94733, under graving		"	"
18	94737, profil	Ø	"	"
17	94737, profil	Ø	"	"
16	94736, profil	Ø	"	"
15	94736, profil	Ø	"	"
14	94736, profil	Ø	"	"
13	94733, profil	Ø	"	"
12	94733, profil	Ø	"	"
11	94733, profil	Ø	"	"
			"	"

TEGNINGER:

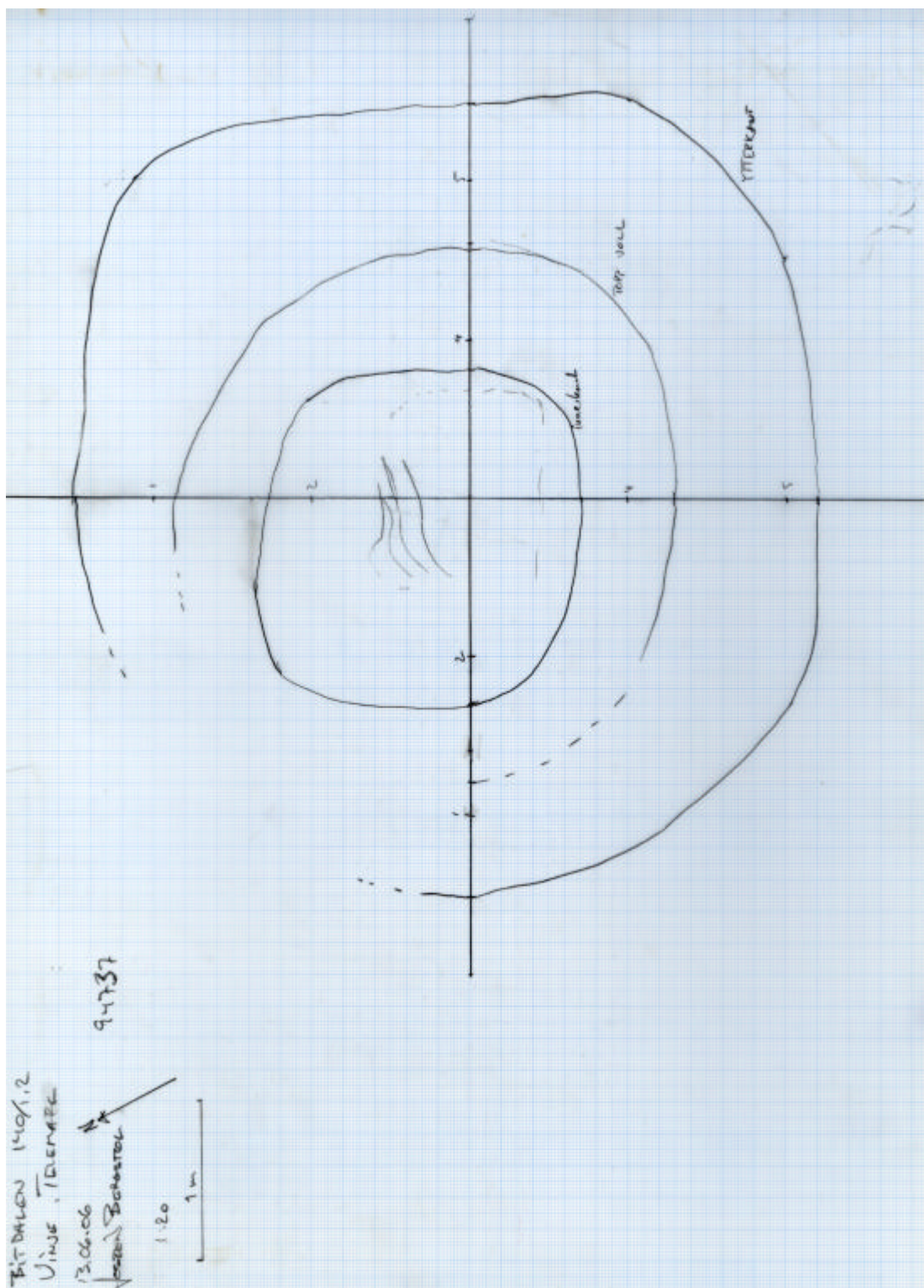

Tegning ID 94733, plan

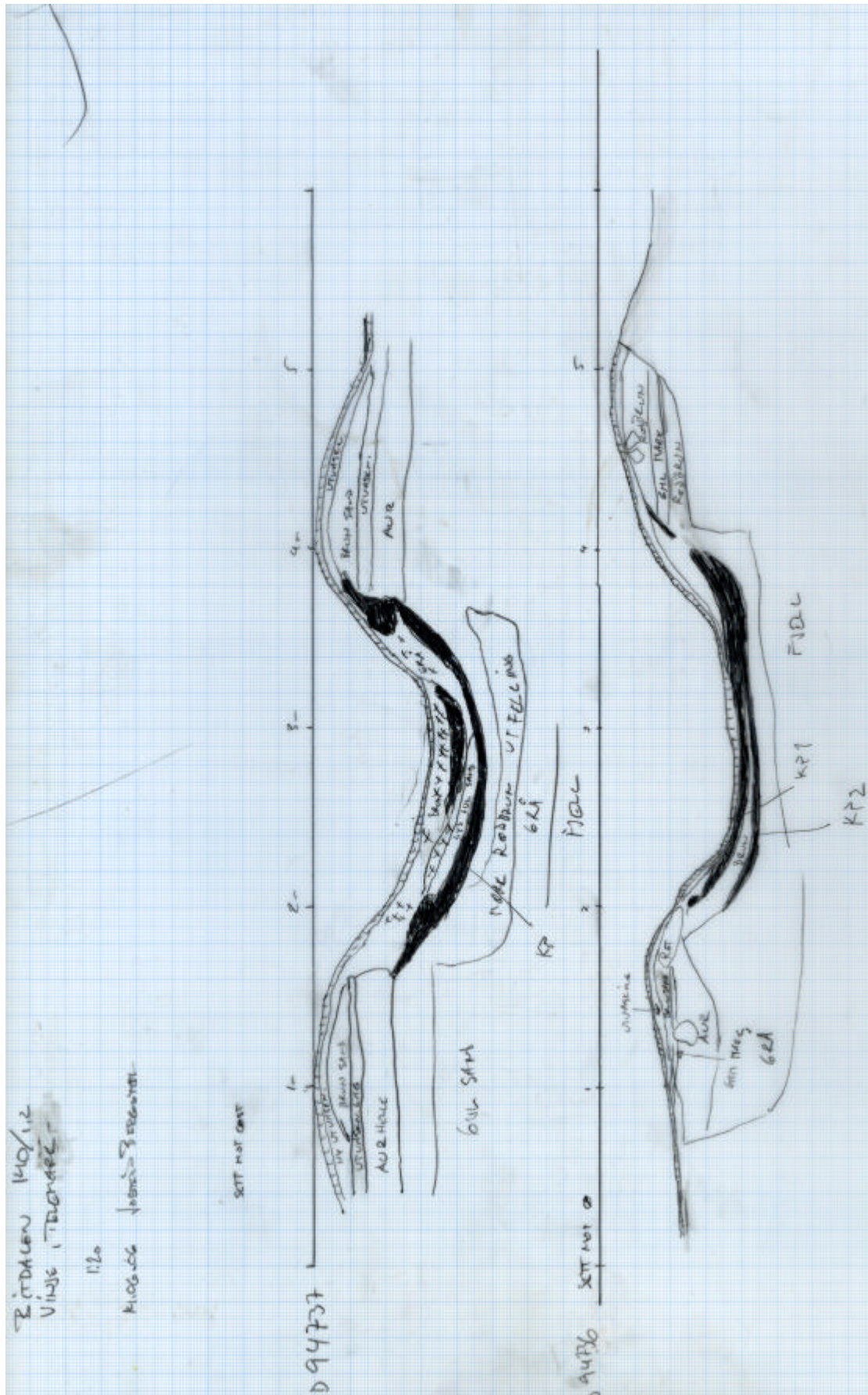

Tegning ID 94736, plan

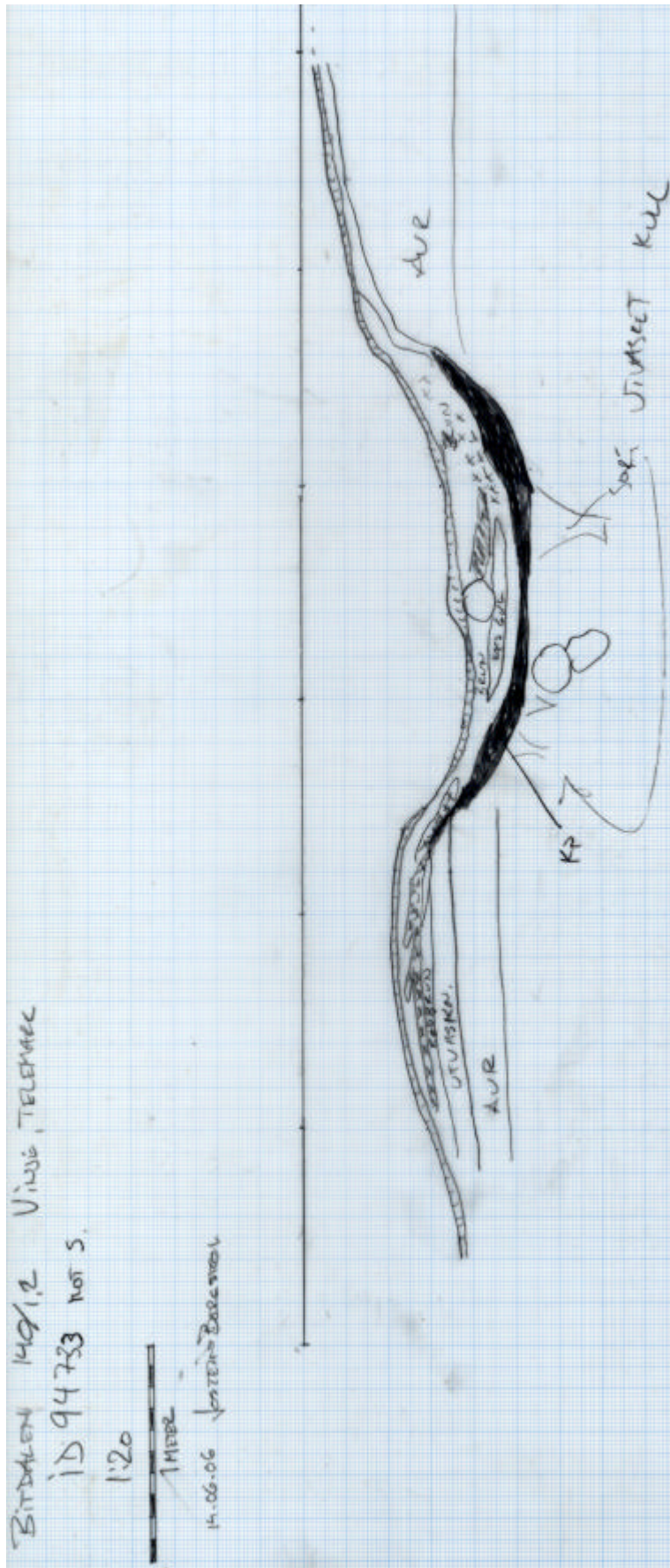

Tegning ID 94737, plan

Tegning ID 94736 og 94737, profil

Tegning ID 94733, profil